

Andela T. Vujošević¹
Univerzitet u Kragujevcu
Filološko-umetnički fakultet
Katedra za germanistiku

SEMANTIČKA ANALIZA LEKSIČKIH SREDSTAVA ZA REFERENCIJU ČINA NATO BOMBARDOVANJA 1999. GODINE U NEMAČKIM I SRPSKIM MEDIJIMA²

Apstrakt: U radu se analiziraju leksička sredstva za referenciju čina NATO bombardovanja Savezne Republike Jugoslavije 1999. godine u nemačkoj i srpskoj štampi prema trodimenzionalnom modelu Frica Hermansa (1995). Analiza obuhvata lekseme izdvojene iz 68 tematski relevantnih članaka srpskog nedeljnika NIN i 39 članaka nemačkog magazina ŠPIGEL tokom NATO agresije nad SRJ u periodu od marta do juna 1999. godine. Kao izvor značenja leksema korišćeni su Rečnik Matice srpske za srpski jezik, a za nemački jezik DUDEN i onlajn rečnik DWDS. Rezultati su predstavljeni i kvantitativno. Polazeći od Humboltove teze da je različitost u jezicima zapravo različitost u pogledima na svet, rad pokušava da odgovori na pitanje na koji način jezik i korišćena leksika formiraju mišljenje pojedinca ili socijalne grupe o nekom događaju, tačnije kako se sukob političkih i vojnih snaga odlikava u dvama različitim jezicima i kako se sukob odslikan u jezicima odražava na govornike tih jezika.

Ključne reči: lingvistička analiza diskursa, semantička analiza, SPIEGEL, NIN, 1999, NATO bombardovanje.

¹ andjela.vujosevic.kg@gmail.com

² Rad predstavlja prerađenu i skraćenu verziju neobjavljenog master rada pod naslovom *Srbija u nemačkoj i srpskoj štampi 1999. godine – lingvistička analiza diskursa*, odbranjenog 2019. godine na Filološko-umetničkom fakultetu Univerziteta u Kragujevcu pod mentorstvom doc. dr Nikole Vujčića. Rad je takođe predstavljen u vidu usmenog saopštenja na XII naučnom skupu mladih filologa *Savremena proučavanja jezika i književnosti*, održanom 26. 9. 2020. godine na Filološko-umetničkom fakultetu Univerziteta u Kragujevcu.

1. Uvod

Predmet istraživanja ovog rada jeste analiza leksike korišćene za označavanje čina NATO bombardovanja 1999. godine u nemačkim i srpskim medijima, a analiza je urađena prema modelu trodimenzionalnog koncepta značenja Frica Hermansa (1995).

Cilj rada je analiza mišljenja i poimanja stvarnosti srpskog i nemačkog javnog mnjenja preko leksike korišćene za označavanje NATO bombardovanja 1999. godine – polazeći od Humboltove teze³ da je različitost među jezicima u stvari različitost u pogledima na svet (up. Humbolt 1968).

Ciljevi semantičke analize su izdvajanje leksičkih sredstava uz prikaz referentnog značenja, zatim utvrđivanje kontekstualizacija u kojim se određena leksička sredstva javljaju, kao i asocijacije koje se javljaju kada govornik uputi adresatu određenu leksičku konstrukciju. Primenjujući teorijski deo na odabrani korpus, rad pokušava da odgovori na pitanje kako se socijalni fenomeni razvijaju na lingvističkom nivou kroz semantiku korišćene leksike, odnosno kako se sukob političkih i vojnih snaga oslikava u dvama različitim jezicima i kako se sukob oslikan u jezicima odražava na njihove govornike.

Korpus ovog istraživanja čine relevantni politički članci i intervjui srpskog nedeljnika *NIN* i nemačkog nedeljnika *ŠPIGEL* u periodu NATO bombardovanja SRJ, koji imaju apelativnu funkciju i utiču na oblikovanje mišljenja, za razliku od npr. vesti koje odlikuje prvenstveno informativna funkcija (up. Burger 2005: 47–48). U obzir su uzeti članci objavljeni nakon 24. marta 1999. godine, kada je otpočelo bombardovanje, pa do 10. juna iste godine, kada je potpisivanjem sporazuma u Kumanovu i usvajanjem Rezolucije 1244 okončana NATO agresija. Zbog ograničenja vremenskog perioda koji se istražuje, u obzir se uzima 11 brojeva srpskog nedeljnika *NIN*, od kojih je prvi objavljen 1. aprila, a poslednji 10. juna 1999. godine, i 11 brojeva nemačkog nedeljnika *ŠPIGEL*, počevši od 29. marta, zaključno sa poslednjim brojem objavljenim 7. juna 1999. godine.

NATO bombardovanje SRJ posmatra se kao zaokret u savremenoj istoriji Srbije, događaj nakon kojeg su usledile petooktobarske promene, ali i događaj sa kojim se povezuju mnoge moralne dileme o ispravnosti i opravdanosti takve intervencije, što vodi ka različitim stavovima i viđenjima bombardovanja (up. Mihaljinac 2019: 10). Izveštaji o NATO bombardovanju SRJ bili su prisutni kako u domaćim, tako

³ *Es gibt nicht die Sprache, sondern nur Sprachen. Deshalb gibt es im Denken und Sprechen eigentlich so viele Welten wie es Sprachen gibt.* (Ne postoji jezik, već samo jezici. Zbog toga u svesti postoji zapravo onoliko svetova koliko postoji jezika. – prevod autora A.V.)

i u stranim medijima.⁴ Navedeni mediji na srpskom i nemačkom jeziku odabrani su jer oba poseduju značajan ugled na jezicima odabranih govornih područja. Magazin *ŠPIGEL* osnovan je 1947. godine i važi za jedan od vodećih medija u Nemačkoj, a tokom NATO bombardovanja je objavljivao članke koji tematizuju branjenje spoljne politike Nemačke i njenog učešća u NATO agresiji nad SRJ, gde se razvija praksa odobravanja intelektualne većine i opravdavanja bombardovanja, predstavljajući u većem broju zagovornike intervencije i njihove stavove (up. Grič 2010: 85).

Nedeljnik *NIN* osnovan je 1935. godine i tematizuje aktuelna politička, društvena i kulturna pitanja, a važi za lidera na tržištu društveno-političkih magazina u Srbiji.⁵

Rad problematizuje predstavljanje datog događaja u srpskim medijima – dakle, na području zemlje gde se taj događaj odvijao, i tog istog događaja u nemačkim medijima, jer je Nemačka bila jedna od država članica koja je podržala i učestvovala u NATO bombardovanju SRJ 1999. godine.

2. Društveno-politički kontekst

Kako je već navedeno, NATO bombardovanje predstavlja značajan deo savremene istorije naše zemlje,⁶ a osvrćući se na dešavanja u Nemačkoj i na tadašnja politička dešavanja, moguće je analizirati leksiku i smestiti određena sredstva u različite konotacije.

Ovaj kontekstualni okvir omogućuje analizu pojmova u nemačkim i srpskim medijima po odabranom modelu.

U Nemačkoj je tokom 1999. godine jedno od važnijih pitanja bilo učešće u vojnoj intervenciji NATO snaga, jer je to bilo prvo vojno angažovanje Nemačke nakon Drugog svetskog rata. U vezi s pitanjem rata, iako tada ujedinjena, zemlja je ipak bila podeljenog mišljenja i uočavale su se razlike u stavovima istočnih i zapadnih Nemaca. Glišović (2011) u svojoj knjizi navodi tri upitnika Emnida: prvi od 26. marta 1999. godine⁷ na uzorku od 1 000 ispitanika, drugi od 29. i 30.

⁴ Iscrpnije videti kod Glišović 2001, Živković 2003, Krempl 2004, Jerc 2004, Grič 2010, Lakić 2011, Bjezanjski i Ščutkovska 2017.

⁵ Podaci preuzeti sa zvanične internet stranice nedeljnika *NIN*: <http://www.nin.co.rs/pages/redaction.php?id=3> (pristupljeno: 11. 11. 2019).

⁶ Više o tome npr. kod Di Gracija 2017.

⁷ „Ernstfall für Schröder“, *SPIEGEL* 13/1999.

marta, takođe na uzorku od oko 1 000 ispitanika,⁸ i treći od 20. i 21. aprila iste godine⁹ na istom broju ispitanika kao i prethodna dva. U upitnicima, koji sadrže pitanja kao što su *Da li odobravate vazdušne napade NATO na srpske položaje u Jugoslaviji?* ili *NATO u sukobu na Kosovu treba: 1. kao i do sada, da nastavi sa bombardovanjem?*; 2. *da prekine sa bombardovanjem?*, zasebno su priloženi rezultati ispitivanja istočnih i zapadnih Nemaca, čiji se odgovori znatno razlikuju. Tako istočni Nemci u drugačijem kulturno-političkom okruženju ipak nisu podržavali intervenciju NATO-a (up. Glišović 2001: 189–207).

U stavu 1 člana 26 Ustava Savezne Republike Nemačke iz 1949. godine stoji da su sve radnje koje ometaju slobodan život stanovništva, kao što je pripremanje i vođenje vojnog napada, protivustavne i kažnjive.¹⁰ Tako Nemačka učešćem u vojnoj intervenciji NATO snaga krši sopstveni ustav, ali su nemački mediji izveštajima o „novom Holokaustu” na Kosovu, poređenjima Miloševića sa Hitlerom i Staljinom, kao i pisanjem o kolektivnoj krivici srpskog naroda, stavljajući znak jednakosti između naroda i Slobodana Miloševića, doprinosili oblikovanju kolektivne svesti o potpunom uništavanju albanskog stanovništva „(...) koje je primorano da beži da bi se spasilo od etničkog čišćenja i masovnih silovanja” (Di Gracija 2017: 93). Povlačena je paralela između srpskih zločina na Kosovu i Hitlerove politike uništenja, gde se parola „Nikada više rat!”¹¹ pojavljivala u nešto izmenjenom obliku – „Nikada više Aušvic!”¹², što može biti protumačeno kao argumentovanje i opravdavanje NATO bombardovanja. Nemačkom javnom mnjenju je tako analogijom između Srba i nacističke Nemačke naglašavano da se bori protiv drugog Hitlera (up. Glišović 2001: 192–198).

Rat na Kosovu zauzimao je važno mesto tokom 1999. godine u nemačkim medijima, što dokazuje i činjenica da je 1999. godine reč „Kollateralschaden“ (srp. kolateralna šteta), koja je korišćena kao zvanični termin NATO-a za slučajna ubistva civila tokom NATO bombardovanja SRJ, odabrana za „Unwort des Jahres“¹³.

⁸ „Ich darf nicht wackeln“, SPIEGEL 14/1999.

⁹ „Die Spaltung liegt in der Luft“, SPIEGEL 17/19.

¹⁰ Artikel 26 [Friedenssicherung]: (1) Handlungen, die geeignet sind und in der Absicht vorgenommen werden, das friedliche Zusammenleben der Völker zu stören, insbesondere die Führung eines Angriffskrieges vorzubereiten, sind verfassungswidrig. Sie sind unter Strafe zu stellen. <http://www.gesetze-im-internet.de/gg/index.html> (pristupljeno 11. 11. 2019).

¹¹ Nem. „Nie wieder Krieg!”

¹² Nem. „Nie wieder Auschwitz!”

¹³ Reč je o godišnjoj akciji jezičke kritike, koja je u Nemačkoj pokrenuta 1992. godine. Godišnje se bira jedna reč ili fraza diskriminišućeg karaktera u cilju jezičke senzibilizacije i promene jezičke upotrebe.

Ovo ukazuje na intenzitet korišćenja pomenute lekseme u diskursu na nemačkom jeziku.¹⁴

Grič (2010: 84–91) navodi listu imena i razloga za ili protiv bombardovanja, kao i kvantitativni prikaz stavova u intervjuima magazina *ŠPIGEL*, gde se primećuje da intelektualci i novinari nisu podržavali NATO agresiju, dok na drugoj strani stoje političari sa raznim argumentima. On navodi neke od razloga za bombardovanje: zaštita kosovskih Albanaca, zatim intervencija protiv ekstremnog nacionalizma ili nužnost NATO intervencije zbog neuspehlikih pregovora u Rambujeu, kao i neke od razloga protiv NATO bombardovanja: nejasnost političkih ciljeva intervencije, mešanje u unutrašnju politiku jedne suverene države ili kršenje međunarodnog prava.

Nemački parlament je, uz većinu, doneo odluku da učestvuje u akciji NATO-a koja je nazvana „Saveznička sila” (up. Čalić 2010: 325–326). Vazдушna intervencija NATO-a trajala je 78 dana, tokom kojih su bombardovani objekti širom Srbije i Kosova, uključujući mostove, operativne vojne strukture i infrastrukturu (up. Čalić 2010: 326), i tokom kojih je izvedeno 30 000 napada i izručeno 20 000 bombi (up. Di Gracija 2017: 91).

Nakon 11 nedelja pritiska nad Srbijom, bombardovanje je okončano potpisivanjem sporazuma u Kumanovu 9. juna 1999. godine, da bi zatim otpočelo povlačenje srpskih vojnih snaga sa Kosova i Metohije.

Savet bezbednosti UN je 10. juna 1999. godine usvojio Rezoluciju 1244, a na Kosovu je od 12. juna na snagu stupio KFOR,¹⁵ sa zvaničnom misijom očuvanja reda i mira u pokrajini.

3. Model trodimenzionalnog koncepta značenja

Reči i njihova upotreba oduvek su predmet lingvističkih istraživanja, jer se polazi od toga da kroz jezik upijamo svet oko nas, pa tako jezik konstruiše i predstavlja našu stvarnost (up. Vujčić 2013: 145).

Metodološku podlogu za semantičku analizu predstavlja model koji je ustanovio Hermans (1995), prema kojem se funkcije jezičkog znaka realizuju na tri ravni: kognitivnoj, emotivnoj i deontičkoj.

Jezički iskazi, osim kognitivne komponente, sadrže određenu emotivnu komponentu i mogu biti nosioci govornikove namere, pri čemu se emotivna

¹⁴ <http://www.unwortdesjahres.net/index.php?id=114> (pristupljeno 11. 11. 2019).

¹⁵ Engl. „Kosovo Force” – mirovne snage pod vodstvom NATO-a, <https://jfcnaples.nato.int/kfor/about-us/welcome-to-kfor/mission> (pristupljeno 3. 1. 2019).

komponenta i namera govornika ne posmatraju kao dodatne konotacije, već imaju podjednako važnu ulogu u realizovanju jezičkog iskaza kao i kognitivna komponenta. Ove tri značenjske dimenzije Hermans prepoznaje kod Bilerovog modela komunikacije¹⁶ kao predstavu, izraz i apel. Ovo trojstvo prepoznamo i u Hermansovom modelu, kao saznanje, emociju i nameru, koje se mogu leksikalizovati.

Radi ilustracije značenjskih dimenzija određenog iskaza navodi se primer *Upomoć!*, koji Hermans detaljno objašnjava i pokazuje kako ova jezička formulacija kazuje još nešto osim onog iskazanog, pa je moguće iz toga izvesti neki zaključak. Jezičkim iskazima oblikuje se saznanje, jer oni sadrže kognitivnu komponentu. Ono što saznajemo u navedenom primeru jeste da je neko u opasnosti, tj. nekome je potrebna pomoć. Pošto iskazi sadrže emotivnu komponentu, takođe se realizuje određena emocija, u ovom slučaju to je strah, koji pripada pozivu u pomoć. Ovaj jezički iskaz izražava ono što govornik želi od recipijenta, pri čemu se realizuje apelativna funkcija jezičkog iskaza, koja je u navedenom primeru eksplicitna i mogla bi biti formulisana na sledeći način: *Ko god da čuje ovu poruku, trebalo bi da ostavi sve što radi u tom trenutku i da potrči u pomoć! Ako ne može sam da pomogne, trebalo bi da dovede pomoć!* Tako se jedna formulacija realizuje ne samo kognitivno i emotivno, već recipijentu pokazuje nameru govornika u smislu onoga što on očekuje od recipijenta (up. Hermans 1995: 141–146). Lekseme sa emotivnom komponentom značenja su uzvici, psovke ili hipokoristici, koji se razlikuju od imenica koje označavaju osećanja (npr. ljubav, strah ili gađenje), jer ne opisuju emociju već je izražavaju. Moguće je leksikalizovati i namere, kroz reči koje u svom značenju sadrže „trebati“ – pozivaju da nešto treba, sme ili ne sme da bude urađeno, pri čemu govornik iskazuje svoju nameru, kroz koju se realizuje deontičko značenje leksema (up. Hermans 1995: 150–156).

Analiza leksike u ovom radu ograničena je Hermansovim modelom, koji će biti primenjivan u empirijskom delu istraživanja tokom semantičke analize pojmova na srpskom i nemačkom jeziku, pa je na ovom mestu važno ograditi se od pojmova „denotacija“ i „konotacija“, korišćenih u modelu Tee Šipan (up. Šipan 2002). Prema Hermansu (1995), konotacija je termin koji se ne koristi zbog nepreciznosti pojma, pa će u analizi biti reči o emotivnoj komponenti određenog pojma, a ne o njegovom konotativnom značenju u jeziku.

Pri analizi odabranih primera biće priložena semantička i kvantitativna analiza ključnih reči na srpskom i nemačkom jeziku, pronađenih u odabranom korpusu.

¹⁶Nem. Karl Bühlers Organon-Modell: Darstellung, Ausdruck, Appell.

4. Analiza leksike

4.1. Koraci u analizi

Da bi princip semantičke analize bio jasan, najpre je detaljno analiziran jedan pojam na nemačkom jeziku prema već objašnjenom Hermansovom modelu trodimenzionalnog koncepta značenja.

Druga celina je analiza leksike u člancima objavljenim na srpskom jeziku u nedeljniku *NIN*, treću predstavlja analiza leksike u člancima na nemačkom jeziku objavljenim u nemačkom magazinu *ŠPIGEL*, nakon čega je priložena kvantitativna analiza izdvojenih pojmova u cilju dokazivanja tvrdnje da izdvojena leksika ima diskurzivni karakter – tj. da korišćene lekseme dalje formiraju diskurs o NATO bombardovanju SRJ u jednoj odnosno drugoj jezičkoj grupi.

Kao izvori leksičkog značenja pojmova uzeti su rečnici *Rečnik Matice srpske* za srpski jezik, a *Duden* i onlajn rečnik *DWDS* za nemački jezik.

1. Angriff

Angriff, der: das Angreifen eines Gegners; Offensive; Eröffnung eines Kampfes (*Duden*)

a. „Nur in besonders schweren Fällen, pflegen Amerikaner zu beschwichtigen, seien humänitäre Angriffe zu vertreten.“ (*Krieg für das gute Gewissen – SPIEGEL 17/99*)

b. „Denn auch nach über fünf Wochen ununterbrochener Angriffe vermochte der Westen Belgrads militärische Infrastruktur nicht lahmzulegen.“ (*Ein zertrümmertes Land – SPIEGEL 18/99*)

c. „Vergangene Woche begannen alliierte Bomber massive Angriffe auf Stellungen jugoslawischer Truppen entlang der Grenze zu Albanien...“ (*Auf's Ganze gehen – SPIEGEL 22/99*)

Referentno značenje ove lekseme je „započnjanje borbe ili rata“.

Najfrekventniji pridevi, prema podacima onlajn rečnika *DWDS* u opciji Wort-Profil, korišćeni u nemačkom jeziku uz ovu imenicu jesu *feindlich* (srp. neprijateljski), *tätlich* (srp. nasilni), *massiv* (srp. masivni) i *terroristisch* (srp. teroristički), što dalje ukazuje da ova imenica sadrži i određenu emotivnu komponentu. Prema Hermansovom modelu se, zbog prideva uz koje se javlja, na emotivnoj ravni realizuje kao negativna.

Najfrekventnija imenica koja se javlja uz pojam *Angriff* je *Abwehr* (srp. odbrana), što dalje ukazuje na to da je prisutno i njegovo deontičko značenje, jer se u svesti recipijenta javlja asocijacija da onaj ko je napadnut – treba da se odbrani, što predstavlja treću – deontičku ravan Hermansovog modela.¹⁷

Na ovom mestu važno je naglasiti da, kada je u radu reč o najfrekventnijim pridevima, glagolima ili imenicama koje se javljaju uz određenu leksemu, to se odnosi na globalni referentni DWDS korpus, a naglašeno je kada su zaključci izvedeni na osnovu analize korpusa *ŠPIGEL*-a i *NIN*-a.

U navedenim primerima iz članaka magazina *ŠPIGEL* imenica *Angriff* javlja se uz prideve *humänitär* (srp. humanitaran), *massiv* (srp. masivan) i *ununterbrochen* (srp. neprekidan), koji bliže opisuju i recipijentima pojašnjavaju o kakvim je napadima reč – o onima koji imaju humanitarnu svrhu, velikog su intenziteta i izvršavani su neprekidno. Korišćenjem prideva *humänitär* (srp. humanitaran) ukazuje se na svrhu napada, što opravdava ovaj čin u svesti recipijenta. U primerima nailazimo i na kombinaciju pojma *Angriff* sa imenicom *Nato*-, što ukazuje da je samo jedna strana izvršavala napade u ovom ratu.

Prema ovom principu analizirana su sva pronađena leksička sredstva u datom istraživanju. Svi navedeni primeri izdvojeni su manuelno prilikom iščitavanja odabranog korpusa.

4.2. Nedeljnik *NIN*

1. Agresija

agresija ž. lat – neizazvan napad radi osvajanja

a. „Od početka brutalne agresije NATO-a na SR Jugoslaviju ovde se sistematski i precizno...” (*Razoreni razum – NIN 2518*)

b. „Suluda agresija pretvorila je ovo reprezentativno zdanje u tragičnu ruševinu...” (*Naum bezumnih – NIN 2521*)

c. „Varvarska agresija SAD i njihovih satelita uzbudila je svet, izazvala zabrinutost miliona ljudi...” (*Diktat nad celim svetom – NIN 2524*)

d. „Časni izlaz iz nečasne agresije, SRJ je ponudila NATO-u odlukom da vrati deo trupa sa Kosova i Metohije...” (*Prvi korak – NIN 2525*)

e. „(...) ali tek pošto je prošlo dosta dana od početka krvave NATO agresije na Jugoslaviju...” (*Plan za mir – NIN 2525*)

¹⁷ DWDS Wort-Profil: *Angriff*, <https://www.dwds.de/wp/Angriff> (pristupljeno 22. 1. 2019).

f. „(...) u alijansu koja 70 dana zaredom sprovodi besomučnu i nelegalnu agresiju na jednu suverenu zemlju...” (*Ofanzivna pravda – NIN 2527*)

g. „NATO je svoju oružanu agresiju ozvaničio kao *Milosrdni anđeo*.” (*Propagandni rat – NIN 2528*)

U prvom broju nedeljnika *NIN* objavljenom nakon početka bombardovanja, 1. aprila 1999. godine, u rubrici „Reč nedelje“ naveden je upravo pojam *agresija*, gde autor Jovan Ćirilov navodi njegovu najkraću definiciju: „neizazvan napad u cilju potčinjavanja“,¹⁸ što je i referentno značenje ove lekseme.

U navedenim citatima se uz reč *agresija* javljaju pridevi *brutalna, žalosna, nečasna, krvava, besomučna, nelegalna, oružana i suluda*, što ukazuje na intenzitet, posledice i na nelogičnost uzroka iste. Pridevi kao što su *brutalna, besomučna* ili *krvava* ukazuju ne samo na jak intenzitet već i na neljudskost njenih izvođača, pa se u ovakvim leksičkim kombinacijama realizuje deontičko značenje, jer ove formulacije imaju za cilj diskreditaciju i osudu izvođača bombardovanja. Svi pridevi korišćeni uz izdvojeni pojam pojačavaju njegovu emotivnu komponentu i doprinose razvijanju određenog negativnog tona u kom se leksema *agresija* javlja.

U osnovnom značenju ovog pojma sadržana je leksema *napad*, kojom se delom ostvaruje i deontičko značenje na osnovu asocijacije *napad – odbrana*, što će biti detaljnije analizirano kod pojma *napad*.

Na emotivnoj ravni reč se realizuje kao negativna, agresiju trpi neko ko je nije izazvao, a ko je pritom slabiji i samim tim u ulozi žrtve. Ovo značenje dodatno pojačavaju navedeni pridevi korišćeni uz ovaj pojam.

2. Napad

napad m 1. a radnja, akt, čin kojim se neko ugrožava, dovodi u opasnost, nasrtaj na nekoga; uopšte postupak kojim se nekome ili nečemu nanosi šteta; atak

b. voj. organizovana akcija, udar na neprijateljski položaj, neprijateljsku vojsku, objekat ili mesto

a. „(...) ukazujući da su vazdušni napadi *kršenje Povelje UN* i da predstavljaju mešanje u unutrašnje poslove jedne zemlje.“ (*Kraj geografije – NIN 2521*)

b. „(...) nadu da se to nikada više neće ponoviti razbio je ovih dana varvarski napad NATO-ovih bombardera.“ (*Naum bezumnih – NIN 2521*)

¹⁸ NIN 2518.

c. „Zaključak proističe i iz razmeštaja po aerodromima širom Italije, sa kojih poleću u gnusne napade na Jugoslaviju.“ (*Vitezovi na delu – NIN 2518*)

Deontičko značenje je, kao i u nemačkom jeziku, sadržano u korišćenju lekseme *odbrana* u koordinaciji sa imenicom *napad*. Dakle, onaj ko je napadnut, treba da se brani. Koristeći ovu leksemu za NATO bombardovanje, recipijent prima poruku da je SRJ, kao zemlja koja je napadnuta i tako dovedena u opasnost, na koju je izvršen *vazdušni, bombaški, varvarski* napad – trebalo da se odbrani.

3. Bombardovanje

bombardovati svr. nesvr. voj. izvršiti napad avionskim bombama ili granatama

a. „(...) da se predsednik našao u limbu u kom nije spreman da obustavi bemisljeno bombardovanje...“ (*Kosovska zavesa – NIN 2523*)

b. „(...) ocenjena kao „polumera“ koja nikako nije dovoljna za okončanje humanitarnog bombardovanja.“ (*Svilen gajtan – NIN 2524*)

c. „Prvo, priča o humanitarnoj katastrofi kao uzroku razornog bombardovanja ne odgovara činjenicama života.“ (*Postmoderni rat – NIN 2525*)

d. „(...) otkriva da se dramatični egzodus Albanaca poklapa sa početkom žestokog bombardovanja...“ (*Postmoderni rat – NIN 2525*)

Tokom analize izdvojenih pojmova primećeno je da je ova leksema najučestaliji pojam korišćen u člancima na srpskom jeziku. Pojam nosi određenu negativnu emotivnu komponentu, jer se u referentnom značenju javlja imenica *napad*, čime se delom može objasniti i deontičko značenje pojma *bombardovanje*, ali koje nije upečatljivo kao kod lekseme *napad*, koji direktno asocira na odbranu.

U korpusu na srpskom jeziku ova leksema nosi određenu negativnu emotivnu komponentu zbog prideva uz koje se javlja u odabranim primerima: *žestoko, razorno, bemisljeno*, koji dodatno opisuju stav govornika o ovom činu i za cilj imaju takođe diskreditaciju i osudu izvođača bombardovanja.

4. Rat

rat m (mn. ratovi) 1. oružani sukob širih razmera između dveju ili više država, naroda i dr.

a. „A general Rouz (...) tvrdi da je ovo poslednji rat koji NATO vodi uz pomoć video-igrice na kompjuteru.“ (*Napukli NATO – NIN 2519*)

b. „(...) rata koji je, bez objave, kršeći sve civilizacijske norme i sve ljudske obzire, NATO poveo protiv Jugoslavije?“ (*Tamo gde padaju bombe – NIN 2519*)

c. „(...) NATO svakodnevno vodi manje vidljiv, podmukliji rat – rat za informaciju.“ (*Elektronski rat nad Srbijom – NIN 2523*)

Rat je pojam koji je u jeziku emotivno negativno označen, prvenstveno zbog svog referentnog značenja, kao i zbog asocijacija koje recipijent povezuje sa ovom leksemom: *uništavanje, ubijanje, terorizam, vanredno stanje, žrtve* i sl. Pojam *rat* je korišćen za NATO bombardovanje SRJ najčešće uz fraze „protiv Jugoslavije“, „protiv SRJ“ ili „protiv Srbije“, čime se odstupa od njegovog referentnog značenja, a recipijentu šalje poruka da je u pitanju rat koji vodi samo jedna strana, ona koja napada i bombarduje.

5. Operacija

operacija ž lat. 2. voj. akcija borbenih jedinica radi postizanja strategijskog cilja

a. „(...) da na ovogodišnji sajam nisu bacile mračne senke ratne operacije na tlu SRJ.“ (*Nagrade za nerazumevanje – NIN 2518*)

b. „(...) najskuplje vojne operacije u drugoj polovini 20. veka pokazuju želju da se besmislena, smrtonosna video-igra već jednom završi.“ (*Svilen gajtan – NIN 2524*)

Jedno od značenja pojma *operacija* je i vojna akcija, akcija koja za cilj ima postizanje određenog cilja. Pojam se prvenstveno koristi u medicinskoj oblasti, ukazujući na akciju koja za cilj ima poboljšanje određenog stanja. Ovo referentno značenje metaforički je preneseno i na značenje realizovano u ovom kontekstu, pa se korištenjem ove lekseme ukazuje na vojnu akciju koja je za cilj imala poboljšanje tadašnjeg stanja.

6. Intervencija

intervencija ž lat. 1. posredovanje u nekom sporu, sukobu i sl.; zauzimanje za nekoga ili nešto 2. akcija čuvanja, obezbeđenja javnog reda i mira; akcija oružane sile jedne države radi uticanja na zbivanja u njoj

a. „(...) a male i srednje zemlje nalaziće se pod mačem vojne intervencije.“ (*Postmoderni rat – NIN 2525*)

b. „(...) nastavljaju se uz sve više bombi i pratećih nedaća humanitarne intervencije po glavi Jugoslovena.“ (*Priča u pogrešnom pravcu – NIN 2526*)

c. „(...) stvarni i glavni razlog za zvaničnu odluku Vašingtona i NATO-a za oružanu intervenciju protiv Srbije i SR Jugoslavije?“ (*Šta hoće Amerika – NIN 2526*)

Kognitivno značenje koje ova leksema nosi jeste *akcija oružane sile jedne države radi uticanja na zbivanja u državi*. Intervencija se, na deontičkoj ravni, realizuje kao potreba da se nešto izvrši u cilju poboljšanja trenutne situacije ili rešavanja problema. Recipijentu je jasno poslata poruka da je u nekoj situaciji došlo do krajnje tačke – trenutka kada se mora *intervenirati*, umešati ili priteći nekome u pomoć. Tako se, kroz prevedene članke koji su objavljivani u nedeljniku *NIN* i kroz izveštavanja novinara dopisnika, koristeći pojam *intervencija* preslikava svest stranog javnog mnjenja, kao i pojedinaca, o bombardovanju NATO-a kao o akciji koja je morala biti izvršena u cilju poboljšanja, regulisanja problema i obezbeđivanja boljih okolnosti u SRJ.

Fraza *humanitarna intervencija* se u odabranom korpusu na srpskom jeziku javlja pri citiranju i navođenju tuđih tvrdnji, što bi trebalo da srpskom javnom mnjenju predstavi mišljenje drugih zemalja o ovom činu. Na ovaj način se postiže i distanciranje od sadržaja poruke – ovaj pojam u srpskom jeziku nije uobičajen za imenovanje NATO bombardovanja zato što sadrži gore opisanu deontičku komponentu neophodnosti određenog čina u cilju poboljšanja dotadašnjeg stanja.

Osim pojmova koji su analizirani u ovom poglavlju, u odabranim člancima se u veoma malom broju ili čak samo jedanput javlja leksika *razaranja, avantura, akcija, atak, angažman, nalet, nasrtaj, zločin i invazija*. Zbog veoma retke upotrebe navedenih leksema, u radu je izostala detaljna analiza, budući da je uticaj ovakvih leksema zanemarljiv.

4.3. Magazin *ŠPIGEL*

1. Krieg (srp. rat)

Krieg, der: mit Waffengewalt ausgetragener Konflikt zwischen Staaten, Völkern (*Duden*)

a. „Kanzler Schröder steht im Krieg gegen Jugoslawien für Bündnistreue,...“ (*Aus freier Überzeugung – SPIEGEL 16/99*)

b. „SPIEGEL: Glauben Sie an den gerechten Krieg?“

Solana: O ja, ich bin überzeugt, dies ist ein gerechter Krieg.“ (*Wir sollten stolz auf uns sein – SPIEGEL 18/99*)

Ovaj pojam predstavljao je najveći problem pri semantičkoj analizi i u srpskom i u nemačkom jeziku, jer se koristi i za označavanje tadašnje situacije na Kosovu između srpskog i albanskog stanovništva.

Pojam *rat* u njegovom referentnom značenju ne treba dodatno objašnjavati, pojam koji se u jeziku realizuje kao suprotnost lekseme *mir*, ali treba istaći da su nam za rat potrebne dve sukobljene strane koje koriste oružane snage, što u odabranim člancima nije tako realizovano, jer se, kada se koristi za označavanje čina bombardovanja, kao dodatak ovoj leksemi javljaju fraze poput *gegen Jugoslawien* (srp. protiv Jugoslavije), što ukazuje isključivo na ratovanje jedne strane.

U navedenim primerima se uz imenicu *Krieg* javlja pridev *gerecht* (srp. pravedan, opravdan), što predstavlja spoj protivrečnih pojmova, tj. oksimoron. Ova konstrukcija dalje oblikuje svest recipijenta o ratu koji je, iako opisivan kao rat koji vodi samo jedna strana, opravdan i vođen u cilju pravednosti.¹⁹

Na ovom mestu treba naglasiti tadašnju situaciju u Nemačkoj, pri čemu se ističe činjenica da su nemačke vlasti imale zadatak da pridobiju svoju javnost za učešće u NATO agresiji. Kako je već navedeno, ovo nije bilo jednostavno, budući da je učešće u NATO bombardovanju SRJ bila prva vojna intervencija nemačkih snaga posle Drugog svetskog rata. U tom smislu je opravdanje koje stoji uz imenicu *Krieg* u obliku prideva *gerecht* vrlo značajno za ovu analizu.

2. Intervention (srp. intervencija)

Intervention, die: Politik, Wirtschaft das Intervenieren (*Duden*);

Politik gewaltsame Einmischung eines Staates in die inneren Angelegenheiten eines anderen Landes (*DWDS*)

a. „(...) frei für die Intervention der Nato im Kosovo.“ (*Wir hassen, wir leiden, wir meinen es ernst – SPIEGEL 16/99*)

b. „Dieses Recht zur „humanitären Intervention“ auf eigene Faust und ohne Uno-Mandat ist eine Erfindung amerikanischer Völkerrechtler.“ (*Krieg für das gute Gewissen – SPIEGEL 17/99*)

Intervencija se najčešće povezuje sa pridevima *humanitär* (srp. humanitarna), *millitärisch* (srp. vojna) ili *bewaffnet* (srp. oružana), a javlja se u koordinaciji sa rečima *Einmischung* (srp. uplitanje) i *Aggression* (srp. agresija).²⁰

¹⁹ Teorija o pravednom ratu Svetog Avgustina postavlja određena načela o etici rata, pre svega, to da je ostvarenje mira jedini opravdani cilj rata (up. Krempf 2004: 36–37).

²⁰ DWDS Wort-Profil *Intervention*: <https://www.dwds.de/wp/Intervention> (pristupljeno 2. 2. 2019).

Pojam sadrži određene emotivne komponente, u zavisnosti od toga u kojim se leksičkim kombinacijama javlja. Istraživanjem je utvrđeno da se ovaj pojam češće javlja u nemačkim medijima, a kada se javlja u srpskim, radi se o prevodima stranih članaka i izveštavanju novinara iz inostranstva. Teško je reći da li je reč u odabranim člancima negativno realizovana, ali kao što je već objašnjeno u analizi istog pojma na srpskom jeziku, razvija se na deontičkom nivou i sadrži objašnjeno značenje.

3. Schläge (srp. mn. udari)

Schlag, der: durch eine heftige, schnelle, ausholende Bewegung herbeigeführtes Auftreffen auf etwas, Treffen von jemandem, etwas (*Duden*)

das gezielte und heftige Auftreffen auf jmdn., etw. (*DWDS*)

a. „SPIEGEL: (...) kann Rußland die Nato-Schläge gegen Jugoslawien noch stoppen?“ (*Gefüttert, gestreichelt, geschlagen – SPIEGEL 14/99*)

Najfrekventniji pridevi korišćeni u jeziku uz ovu imenicu su *schwer* (srp. težak), *hart* (srp. težak), i *vernichtend* (srp. poražavajući). Sinonimi glagola *vernichten* su *zerstören*, *ruinieren* i *kaputtmachen* (srp. uništiti, ruinirati i pokvariti), što ovoj imenici daje određenu emotivnu komponentu – udarac može biti težak, jak ili razarajući, onaj koji dovodi do uništenja.²¹

4. Bombardement (srp. bombardovanje)

Bombardement, das: (Militär) Abwurf von Fliegerbomben auf ein Ziel (*Duden*)

a. „(...) weitete die Nato ihre Bombardements gegen Jugoslawien.“ (*Das Gespenst von Vietnam – SPIEGEL 14/99*)

b. „(...) dass auch das forcierte Bombardement der jugoslawischen Nervenzentren das Regime Milosevic bislang nicht ins Wanken brachte.“ (*Fertiger Plan für den Bodenkrieg – SPIEGEL 17/99*)

c. „(...) zwar als moralische Bestätigung und zusätzliche Rechtfertigung ihres seit fast 70 Tagen anhaltenden Bombardements.“ (*Aufs Ganze gehen – SPIEGEL 21/99*)

d. „Die Nato-Strategen hoffen noch immer, die Kampfkraft der Serben mit pausenlosen Bombardements erheblich zu schwächen.“ (*Aufs Ganze gehen – SPIEGEL 21/99*)

²¹ DWDS Wort-Profil *Schlag*: <https://www.dwds.de/wp/Schlag> (pristupljeno 26. 6. 2021).

U jeziku se pojam *Bombardement* javlja u koordinaciji sa imenicama *Luftangriff* (srp. vazdušni napad), *Krieg* (srp. rat) i *Kampf* (srp. borba), što ukazuje na negativno emotivno značenje koje ovaj pojam sadrži – podrazumeva vazdušni napad u cilju ratovanja i vojnog sukoba.²²

Pri analizi pojma *bombardovanje* na srpskom jeziku zaključeno je da je ova leksema jedno od jezički najučestalijih sredstava za označavanje NATO agresije. Primenjivanjem ove lekseme akcent se stavlja na način kako se sprovodio ovaj čin, što se semantički ne realizuje pri korišćenju npr. lekseme *rat*. Ovaj pojam ukazuje na to da su napadi izvođeni bombama, pa se ova leksema ističe u frekventnosti prilikom opisivanja datog događaja u srpskom jeziku.

U navedenim primerima na nemačkom jeziku javlja se u koordinaciji sa pridevima *pausenlos* (srp. neprekidan), *anhaltend* (srp. neprestan), *verschärft* (srp. pooštren) i *forciert* (srp. prinudan), koji dodatno opisuju intenzitet i svrhu ovog čina.

5. Aggression (srp. agresija)

Aggression, die: rechtswidriger militärischer Angriff auf ein fremdes Staatsgebiet (DWDS)

a. „Laut Belgrad waren das Ergebnis dieser *kriminellen Nato-Aggression* über 1000 Tote und 4000 Schwerverletzte unter der Zivilbevölkerung...“ (*Ziello und traumatisiert – SPIEGEL 16/99*)

b. „Keinen einzigen albanischen Flüchtlinge habe es vor der *schmutzigen Aggression der Nato-Bombardierer* gegeben, bedeutete Jugoslawiens Präsident dem Reporter eines amerikanischen Fernsehsenders.“ (*Fertiger Plan für den Bodenkrieg – SPIEGEL 17/99*)

Pojam *Aggression* javlja se u jeziku u koordinaciji sa pojmovima *Intervention* i *Einmischung*, a kao njegovi sinonimi javljaju se lekseme *Angriff* i *Anschlag*.²³ Reč je, zbog svog referentnog značenja, negativno realizovana na emotivnoj ravni, a deontičko značenje je objašnjeno u analizi pojmova korišćenih u srpskom nedeljniku *NIN*, jer je ovaj pojam bio najčešće korišćen na srpskom jeziku za označavanje NATO bombardovanja SRJ 1999. godine.

Pridevi *kriminell* (srp. zločinački) i *schmutzig* (srp. prljav) u navedenim primerima u člancima na nemačkom jeziku javljaju se pri citiranju i navođenju

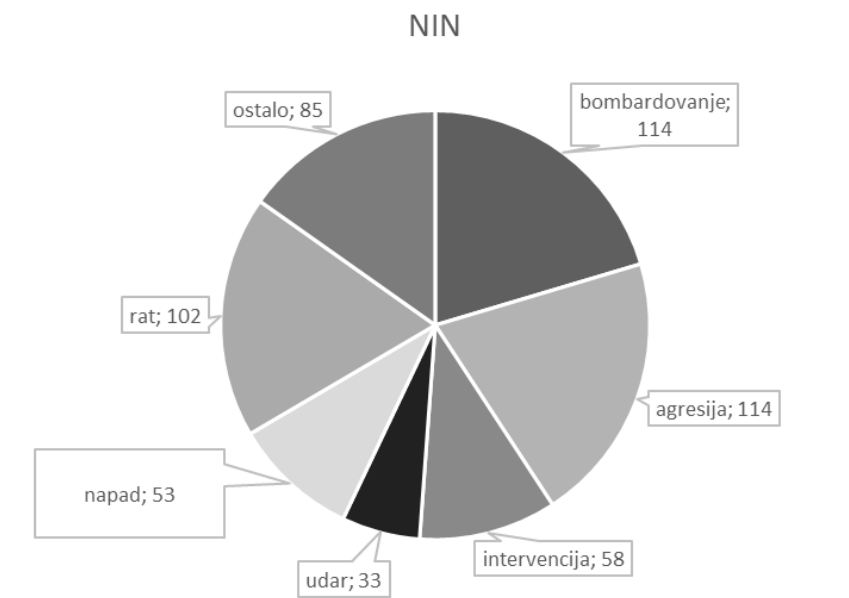
²²DWDS Wort-Profil *Bombardement*: <https://www.dwds.de/wp/Bombardement> (pristupljeno 11. 11. 2019).

²³DWDS Wort-Profil *Aggression*: <https://www.dwds.de/wp/Aggression> (pristupljeno 11. 11. 2019).

tudih tvrdnji, što bi trebalo da nemačkom javnom mnjenju predstavi mišljenje drugih zemalja o ovom činu, a takođe i u cilju distanciranja autora tekstova od navedene tvrdnje, jer kao što pojam *intervencija* nije uobičajen za označavanje NATO bombardovanja na srpskom jeziku, tako pojam *agresija* nije ustaljen u nemačkom jeziku za referenciju navedenog čina.

Osim pojmova koji su analizirani u ovom poglavlju, u odabranim člancima se u veoma malom broju javlja leksika *Operation* (srp. operacija), *Kampf* (srp. borba), *Waffengewalt* (srp. oružano nasilje), *Luftkampagne* (srp. vazдушna kampanja) i *Verbrechen* (srp. zločin).

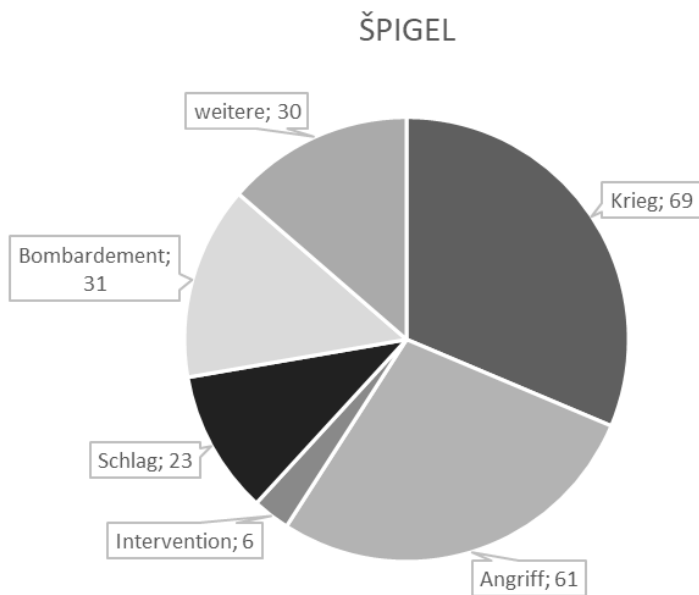
4.4. Kvantitativna analiza leksičkih sredstava

Grafik 1: Leksička sredstva korišćena u srpskom nedeljniku *NIN* u periodu april–jun 1999. godine

Na grafiku su prikazana najfrekventnija leksička sredstva za referenciju čina NATO bombardovanja 1999. godine u periodu od aprila do juna u srpskom nedeljniku *NIN*. Uočava se da su najfrekventnije lekseme *bombardovanje* (114), *agresija* (114) i *rat* (102), čija semantika formira diskurs o bombardovanju na srpskom jeziku, o čemu će biti reči u zaključku. U odabranom korpusu na srpskom jeziku pronađena su leksička sredstva analizirana u okviru prethodnog poglavlja, a

ukupan broj svih pronađenih leksičkih sredstava na srpskom jeziku za označavanje NATO bombardovanja je 559, što ukazuje na to da je u odabranom korpusu u velikom intenzitetu tematizovan pomenuti događaj.

Grafik 2: Lexička sredstva korišćena u nemačkom magazinu ŠPIGEL u periodu mart–jun 1999. godine

Ovaj grafik prikazuje najfrekventnija leksička sredstva za referenciju čina NATO bombardovanja 1999. godine u periodu od aprila do juna u nemačkom nedeljniku ŠPIGEL. Utvrđeno je da su najfrekventnije lekseme *Krieg* (69), *Angriff* (61) i *Bombardement* (31), čija semantika formira diskurs o bombardovanju na nemačkom jeziku, o čemu će više biti reči u zaključku. U odabranom korpusu na nemačkom jeziku pronađena su leksička sredstva izlistana u okviru analize u prethodnom poglavlju, a ukupan broj svih pronađenih leksičkih sredstava na nemačkom jeziku za označavanje NATO bombardovanja SRJ je 220, što ukazuje na to da je u odabranom korpusu u poređenju sa odabranim korpusom na srpskom jeziku pomenuti događaj tematizovan u manjem intenzitetu. Korpus na nemačkom jeziku je i manjeg obima od srpskog (39 članaka ŠPIGEL-a u odnosu na 68 članaka NIN-a), ali ne toliko manji kolika je razlika u frekventnosti leksema za referenciju čina NATO bombardovanja (220 primera prema 559). Ovo vodi ka zaključku da je o datom događaju više pisano na srpskom jeziku, što je bilo i očekivano, ako

posmatramo širu sliku događaja, tj. da se odvijao na srpskom govornom području, i da, kako je već navedeno, predstavlja jedan od važnijih događaja u savremenoj istoriji Srbije.

5. Zaključak

Analizom korišćene leksike u odabranim nedeljnicima dolazi se do zaključka da se leksička sredstva u velikoj meri podudaraju, ali da izdvojene lekseme nemaju istu frekventnost u srpskom i u nemačkom jeziku.

Tako se u srpskom jeziku izdvajaju lekseme *agresija*, *bombardovanje* i *napad*, što dalje vodi ka zaključku da korišćena leksika oblikuje kolektivnu svest i mišljenje javnog mnjenja o ovom činu. Oslanjanjem na autore iz oblasti diskursne lingvistike (Buse/Tojbert 1994, Buse 2000, Bendel Larher 2005, Vengeler 2007, Špicmiller/Varnke 2011) i tumačenja da je stvarnost onakva kakva se formira u datom diskursu, izvodi se zaključak da NATO bombardovanje SRJ 1999. godine u srpskoj javnosti i kolektivnoj svesti govornika srpskog jezika predstavlja ono što označavaju najfrekventnije lekseme korišćene za referenciju ovog čina. Polazeći od pretpostavke izrečene na početku rada, da jezik oblikuje mišljenje svojih govornika, dolazimo do zaključka da se u srpskom jeziku formira slika NATO bombardovanja SRJ kao agresivne radnje, napada na jednu suverenu državu, koji je bio neizazvan, a za cilj je imao teritorijalno osvajanje, uništavanje i razaranje jedne zemlje, koja je, kao slabija u ovom sukobu, trebalo da se odbrani. Uzimajući u obzir i tadašnju aktuelnu političku situaciju u Srbiji, zaključuje se da je sve ono kroz šta je država tada prolazila, na političkom, ekonomskom i socijalnom nivou, uticalo na oblikovanje svesti javnosti i srpskog naroda o ovom događaju kao o nepravdom i uništilačkom činu koji je NATO provodio na prostoru SRJ tokom 1999. godine.

Sa druge strane, u nemačkom jeziku izdvajaju se imenice *Angriff* (srp. napad), *Krieg* (srp. rat) i *Schlag* (srp. udar). Najfrekventnije lekseme korišćene u odabranim člancima na nemačkom jeziku dalje oblikuju kolektivno znanje pripadnika ove socijalne grupe o činu NATO bombardovanja kao o napadu, na koji je trebalo reagovati odnosno uzvratiti ga, te kao o ratu i udarcu koji je pretrpela jedna suverena država. Važno je naglasiti da sliku datog čina dalje oblikuju i sužavaju pridevi koji su korišćeni uz ove imenice, jer pridev *humanitär* (srp. humanitarni) ukazuje na plemenit cilj pomenutog napada, koji je za svrhu imao poboljšanje tadašnjeg stanja na Kosovu. Zatim, pridev *gerecht* (srp. pravedan), koji se u odabranom korpusu često javljao u koordinaciji sa imenicom *Krieg* (srp. rat), ukazuje na potpuno drugačiju sliku jednog rata – na rat koji se vodi u cilju pravednosti i, kao što biva realizovano

kod lekseme *Angriff* (srp. napad), ima plemenitu svrhu. Na taj način diskurs na nemačkom jeziku formira drugačiju realnost od one realizovane na srpskom jeziku, pri čemu se ističe činjenica da su nemačke vlasti tada imale zadatak da pridobiju svoju javnost za učešće u NATO agresiji, jer je, kako je već navedeno, učešće u NATO bombardovanju SRJ bilo prvo vojno angažovanje nemačkih snaga posle Drugog svetskog rata. Tako je, analizom korišćene leksike na srpskom i nemačkom jeziku u odabranim medijima, potvrđena i polazna tvrdnja da reči oblikuju svet oko nas.

Treba naglasiti da izvedeni zaključci važe samo za istraživane novine koje čine korpus rada, dakle, za srpski nedeljnik *NIN* i nemački magazin *ŠPIGEL*, i da nemaju opšte važenje.

Literatura

1. Bendel Larcher, Sylvia (2015), *Linguistische Diskursanalyse*, Tübingen: Narr Francke Attempto Verlag GmbH + Co. KG.
2. Bjeganjski, Zdislav, Joana Ščutkovska (2017), „Poljsko javno mnjenje o bombardovanju Jugoslavije 1999. godine“, *Istorija 20. veka*, 2/12017. https://www.researchgate.net/publication/322347693_Poljsko_javno_mnjenje_o_bombardovanju_Jugoslavije_1999_godine, 21. 4. 2020.
3. Burger, Harald (2005), *Mediensprache*, Berlin: Walter de Gruyter GmbH & Co. KG.
4. Busse, Dietrich (2000), „Historische Diskurssemantik. Ein linguistischer Beitrag zur Analyse gesellschaftlichen Wissens“, *Sprache und Literatur in Wissenschaft und Unterricht*, Heft 86: 39–53.
5. Busse, Dietrich, Wolfgang Teubert (1994), „Ist Diskurs ein sprachwissenschaftliches Objekt? Zur Methodenfrage der historischen Semantik“, u: Busse/Hermanns/Teubert (Hg.) (1994), *Begriffsgeschichte und Diskursgeschichte. Methodenfragen und Forschungsergebnisse der historischen Semantik*, Opladen: Westdeutscher Verlag: 10–28.
6. Calic, Marie-Janin (2010), *Geschichte Jugoslawiens im 20. Jahrhundert*, München: Verlag C. H. Beck
7. Di Gracija, Bjado (2017), *Zašto je NATO bombardovao Srbiju 1999?*, Beograd: Albatros plus.
8. Glišović, Ljiljana (2001), *Srbija u ogledalu nemačke štampe 1987–2006*, Beograd: Službeni glasnik.
9. Gritsch, Kurt (2010), *Inszenierung eines gerechten Krieges? – Intellektuelle, Medien und der „Kosovo-Krieg“ 1999*, Hildesheim / Zürich / New York: Georg Olms Verlag.
10. Hermanns, Fritz (1995), „Kognition, Emotion, Intention. Dimensionen lexikalischer Semantik“, *Die Ordnung der Wörter. Kognitive und lexikalische Strukturen*. Harras, G. [Hg.], Berlin / New York, 138–178.

11. Jertz, Walter (2004), *Krieg der Worte – Macht der Bilder: Manipulation oder Wahrheit im Kosovo-Konflikt?*, Mönch: Bernard & Graefe.
12. Krempf, Stefan (2004), *Medien, Internet, Krieg: Das Beispiel Kosovo, Ein Beitrag zur kritischen Medienanalyse*, München: Verlag Reinhard Fischer.
13. Lakić, Igor (2011), „Discourse Analysis: Montenegrin Print Media and Nato Airstrikes an Yugoslavia“, *Media dialogues / Medijski dijalozi*, Vol. 2, No. 1, 101–113. <http://media-dialogues.com/Archive/MD%20Vol.%202,%20No.%201/101-113%20Igor%20Lacic.pdf>, 21. 4. 2020.
14. Mihaljinac, Nina (2019), *Umetnost i politike sećanja: trauma 1999*, Beograd: Clio.
15. Rečnik srpskog jezika (2011), Novi Sad: Matica srpska.
16. Schippan, Thea (2002), *Lexikologie der deutschen Gegenwartssprache*, Tübingen: Niemeyer.
17. Spitzmüller, Jürgen, Ingo H. Warnke (2011), *Diskurslinguistik: Eine Einführung in Theorien der transtextuellen Sprachanalyse*, Berlin/Boston: Walter de Gruyter GmbH & Co. KG.
18. Von Humboldt, Wilhelm (1968), *Über die Verschiedenheit des menschlichen Sprachbaues und ihren Einfluss auf die geistige Entwicklung des Menschengeschlechts*, Bonn: F. Dümmler.
19. Vujčić, Nikola (2013), „Das Konzept Jugoslawien in den SPIEGEL-Berichten von dem Kriegsbeginn – eine diskurslinguistische Untersuchung der SPIEGEL-Artikel aus dem Jahr 1989“, *Sprache und Literatur dies- und jenseits der Mauer(n) / Jezik i književnost s obe strane zida*, D. Nedeljković / N. Vujčić, Zbornik u čast Božinke Petronijević povodom 65. rođendana, FILUM: Kragujevac, str. 145–160.
20. Wengeler, Martin (2007), *Topos und Diskurs. Begründung einer argumentationsanalytischen Methode und ihre Anwendung auf den Migrationsdiskurs (1960–1985)*, Tübingen: Niemeyer.
21. Živković, Nikola (2003), *Kako nas drugi vide? Slika Srba u nemačkim medijima 1990–2000*, Novi Sad: Prometej.

Internet izvori

1. Osnovni zakon (Ustav) Savezne Republike Nemačke, <http://www.gesetze-im-internet.de/gg/index.html>, 20. 11. 2019.
2. Zvanična stranica lingvističke akcije *Unwort des Jahres* za 1999. godinu, <http://www.unwortdesjahres.net/index.php?id=114>, 21. 11. 2019.
3. Onlajn rečnik nemačkog jezika DUDEN, <https://www.duden.de/>, 30. 11. 2019.
4. Zvanična stranica EMNID-a, <https://www.kantaremnid.de/>, 23. 11. 2019.
5. Zvanični sajt magazina NIN, <http://nin.co.rs/>, 21. 11. 2019.
6. Onlajn rečnik nemačkog jezika DWDS, <https://www.dwds.de/>, 30. 11. 2019.

Andela T. Vujošević
University of Kragujevac
Faculty of Philology and Arts
Department of German Language and Literature

THE LEXICAL MEANS FOR THE DESCRIPTION OF THE 1999 NATO BOMBING OF YUGOSLAVIA IN THE GERMAN AND SERBIAN PRESS

Summary

This paper analyses lexical means for the NATO bombing of Yugoslavia in the German and Serbian press in 1999. The theoretical part describes the model of the three-dimensional meaning of Fritz Hermanns, according to which the functions of the linguistic sign can be realised on three levels: cognitive, emotional and deontic. The lexical means for the NATO bombing are first analysed in the empirical part, which were found in 68 thematically relevant articles in the Serbian weekly magazine NIN and in 39 articles in the German magazine SPIGEL during the NATO aggression on FRY from March to June 1999. The results have been also shown quantitatively. An important part of the work is the socio-political context of the selected event, which contributes to the semantic analysis of the found lexical means that have certain semantic meaning within the given discourse. As a starting point of the paper we used Humboldt's thesis, that linguistic diversity actually makes a difference in the world view, so the paper tries to answer the question of how language and selected lexicon form the opinion of an individual or a social group about an event, and how the conflict between political and military forces is presented in two different languages and so reflected in the languages further influences the speakers of these languages.

► **Key words:** Discourse analysis, Lexicon analysis, SPIEGEL, NIN, 1999, NATO bombing of FRY.

Preuzeto: 5. 6. 2021.
Korekcije: 26. 6. 2021.
Prihvaćeno: 28. 6. 2021.